

Possible (Theo)Linguistic Research with St. Nicholai Velimirovich's *Slovesnik* as a Material

Ružica Levuškina

Institute of Serbian Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA), Belgrade

✉ ruzica.bajic@isj.sanu.ac.rs

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3559-1085>

Abstract: This paper describes the manuscript of St. Nicholai Velimirovich named *Slovesnik* which was published as a book in 1997. It was written in the fourth or at the beginning of the fifth decade of the 20th century and is addressed to nuns of certain Serbian monasteries — spiritual daughters of Bishop Nicholai. There is poetry and prose, there are documents, memorials, historical and hagiography texts, miniatures, drawings, etc. in the manuscript. All of that was written and drawn with warm paternal love. As for poetry, there are hagiography texts: Canon to the Most Holy Theotokos Slovesnica, Troparion and Kontakion to St. Georgios, the poem *Zidanje Vračevšnice* [*Building of Vračevšnica*] — written as an epic folk song, and lyrical songs. Almost in every text, Church Slavonic and contemporary Serbian interfere. In several places in the manuscript, the text in Church Slavonic is translated into Serbian next to the original, so we can find two parallel texts. Linguistically, this interference between two languages is interesting, not only in the lexical and translational sense, but also graphically: St. Bishop Nicholai used not only old letters in the text in Serbian, but also diacritical signs, especially ~ on the letter(s).

The basic directions of the (theo)linguistics research provided by the texts from this manuscript is the research in the fields of genre, translation, phonetic-phonology, lexical-semantic, derivation, stylistics, discourse, or text, and paremiology. The importance of the described edition for re-

search in the field of pragmatics has to be especially emphasized. Pragmatics has a big research potential, as was said by Jean-Paul van Noppen — the founder of the term theolinguistics. He wrote that it is important “to delineate not only the semantics, i.e. what the words *mean* — what they describe, report, reflect and conjure up, but also the pragmatics, i.e. what the words *do* for people (which includes shaping their cognition)” (van Noppen 2011, 33). If we keep in mind who Saint Bishop Nicholai is addressing to in this manuscript (nuns, his spiritual daughters) — we have to state that this is an addressee who is very rarely in such a role. It is not easy to study communication in monasteries because the spiritual life of the monastic community is usually closed for observation, especially to linguists. Therefore, this edition has additional value as research material.

Deeper and more detailed linguistic research of the texts briefly described in this paper will show and open some other directions and approaches of (theo)linguistic research. By all these approaches, mentioned and not mentioned in this paper, we hope, that both theolinguistics and linguistics, in general, can be enriched, as well as, in the first place, studies of contemporary Serbian language (Serbistics).

Key words: *Slovesnik*, theolinguistics, linguistics, research material, Bishop Nicholai Velimirovich.

Правци (тео)лингвистичких истраживања на материјалу *Словесника* светитеља Николаја Велимировића*

Ружица Левушкина

Институт за српски језик Српске академије наука и уметности

✉ ruzica.bajic@isj.sanu.ac.rs

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3559-1085>

Апстракт: Фототипско рукописно издање светитеља Николаја Велимировића под називом *Словесник* веома је интересантна пу-

* Овај рад финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-68/2022-14 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ. Рад се надовезује на реферат *Направления*

бликација са разних лингвистичких аспеката који се у овом раду наводе. Најпре се даје делимичан преглед досадашњих теолингвистичких истраживања, а затим се описују текстови датог издања као материјал за будућа (тео)лингвистичка истраживања.

Кључне речи: *Словесник*, теолингвистика, лингвистичко истраживање, материјал за истраживање, Вл. Николај Велимировић.

Увод и циљ истраживања

Потреба да се експлицирају правци, методи, приступи истраживању и достигнућа теолингвистике постоји, свакако, у свима нама који се претежно тиме бавимо, а поједине колеге су ову потребу и раније донекле реализовале у својим монографијама (нпр. Бугаева 2007; Кончаревић 2015 и 2017; Гадомский 2017; Плисов 2022). Урађена је и подробна библиографија новијих публикација са српског језичког подручја, у којима је у већој или мањој мери заступљена интерференција језика и религије (Петровић 2015), као и прегледни радови о досадашњим истраживањима и путевима даљег развоја (Кончаревић — Петровић 2016; Левушкина 2015 и 2019). Све ово сведочи о заинтересованости српских лингвиста за проблеме језика и религије, као и о чињеници да се ради о готово неисцрпном пољу истраживања, како дијахронијских, тако и синхронијских.

Кад су у питању истраживања савременог српског језика, огроман материјал пружају нам дела великих српских богослова, а данас и канонизованих светих Српске Православне Цркве — светитеља Николаја Велимировића и преподобног Јустина Поповића. Колико је велика њихова заоставштина, сувишно је напомињати. О потреби разних

теолингвистических иследований (на материале некоторых произведений свт. Николая (Велимировича) изложен на српском језику (уз презентацију на руском) на Међународној научној конференцији „Језик и религија“ у Јекатеринбургу (15–17. септембра 2021. године) чији је главни организатор била Комисија за језик религије при Међународном комитету слависта.

врста истраживања на материјалу како њихових ликова, тако и дела сведочи, између осталог, и овај часопис. Што се тиче лингвиста, следећа остварења Светог Владике Николаја до сада су за њих била најинспиративнија: *Молићве на језеру* (в. нпр. Штасни 2013 и 2022), *Омилије* (в. нпр. Драгин 2007; Драгин — Штасни 2006 и 2008), *Охридски ѝролої* (в. нпр. Бајић 2008; Кнежевић 2010). Већина дела, пак, још увек чека на своје истраживаче.¹

За илустрацију (тео)лингвистичких истраживачких тема изабран је овом приликом ограничени материјал (188 стр. рукописног текста) и он као такав поставља уске окви-ре овако широко задатој теми. Стога не можемо ни претендовати на свеобухватност. Но, то је урађено свесно, да би се показало да довољно посла има и на мањем материјалу. Наш циљ је, пре свега, да покушамо да подстакнемо на размишљање о названоме у наслову рада и да, евентуално, оживимо интересовање за дата истраживања код оних у којима иста постоје латентно. Такође, циљ је и да подстакнемо на стварање нових истраживачких идеја не само на овде приказиваном материјалу, него и шире.

Истраживања језика и религије (теолингвистика)

Пошто се недавно (2021) навршило тачно четрдесет година од како постоји термин *ѝеолинївистїка* у значењу у којем га употребљавамо данас, умесно је подсетити се да је исти први почео да користи белгијски лингвиста Жан Пјер ван Нопен. Он је најзаслужнији за издавање два зборника с називом *Теолинївистїка* (Van Norren 1981 и 1983). Под овим појмом подразумевају се истраживања интер-

¹ Радује чињеница да је у завршној фази израда и припрема за публикацију монографије о језику Св. Николаја Велимировића, у издању Института за српски језик САНУ. О аутору монографије и другим појединостима у вези с њом биће познато у догледно време. За ову прилику до-вољна је наведена информација.

ференције језика и религије, у најширем смислу речи. Назив ове дисциплине није прихваћен од стране свих истраживача који изучавају неки од аспеката религијског језика, што је потпуно легитимно. Они их називају истраживањима религијске комуникације, проучавањем религијског или сакралног стила, религиолекта и слично. Такође, поједини лингвисти своја истраживања варијаната религијског језика врше у оквирима традиционалних лингвистичких поддисциплина. Свим овим истраживањима, назвали их *теолингвистичким* или не, заједнички је материјал који користе и који је увек — из језика религије или у тесној вези с њом. Осим тога, приступ у оваквим истраживањима је искључиво или у највећој мери теоцентричан (за разлику од преовладавајућег, антропоцентричног приступа код већине хуманистичких дисциплина данас).

Свакако да је фрагментарних истраживања на тему језика и религије било увек. Таквим истраживањима су и започеле свој развој филологија и лингвистика. Но, систематски и свеобухватно о овој теми писало се, како раније, тако и сада, ретко. Од друге половине XX века до сада постоји свега неколико монографија и зборника који језик и религију имају као централну тему. Поред већ наведених, можемо поменути и неке старије. Вероватно је прва од њих била монографија *Linguistics, Language and Religion* (Crystal 1965). Касније је изашао зборник *Language in Religious Practice* (Samarin 1976), као зборник радова конференције одржане у Вашингтону 1972, под називом *Sociolinguistics and Religion*. Подробан преглед развоја и достигнућа немачке теолингвистике дао је у првом делу већ поменуте нове монографије, урађене на основу докторске дисертације, руски германиста Евгений Плисов (2022, 9–59). У словенском свету активно се баве теолингвистиком у Пољској (подробније о томе в. нпр. Гадомский 2012). На руском језику, и до данас капитално и стога вредно помена дело из ове области јесте монографија *Язык и религия* (в. Мечковская 1998).

Опште интересовање лингвиста за анализу дискурса довело је до издавања серије публикација под ширим називом *Religions and Discourse* и монографије *Religious Language and Critical Discourse Analysis: Ideology and Identity in Christian Discourse Today* (Heather 2000). Сам Ван Нопен писао је доста о дискурсно фокусираној теолингвистици, истичући, између осталог, да су потребне две перспективе: „не само семантика дискурса (тј. шта речи и реченице *значе*), него и прагматика дискурса (шта речи и реченице *чине* људима)“ (в. Van Norpen 2011, 33).

У српској средини теолингвистика се с датим именом развија релативно успешно последњих деценија, с тим што је самих теолингвиста, посебно етаблираних — мало. Истакли бисмо публикацију два зборника научних радова која у наслову садрже овако названу дисциплину (Гадомски — Кончаревић 2012 и Грковић-Мејџор — Кончаревић 2013). Аутори радова у овим зборницима су истраживачи разних словенских земаља, с тим што је српских лингвиста највише. То њихово активно учешће у зборницима на ову тему говори о томе да она има добар одзив код српских лингвиста, тј. да су проблеми језика религије (претежно православне духовности) интересантни за изучавање. Један од њих је недавно (2021) упокојени академик Предраг Пипер, чији рад је публикован у потоњем поментом зборнику (Пипер 2013). У овом раду важно место, између осталог, аутор је покљонио и различитим схватањима предмета теолингвистике, одредивши је у ужем и у ширем смислу. Занимљиво је истаћи његово схватање ове дисциплине у ширем смислу: „свако лингвистичко испитивање оних појава у језику и говору у којима се испољава однос између Бога и човека, укључујући и таква истраживања која су заснована на позицијама атеистичког или агностичког погледа на свет и одговарајуће теорије и методологије“ (Пипер 2013, 212).

Иако се већ и сумирају достигнућа теолингвистике, треба рећи да је она још увек далеко до било које врсте за-

окружености, јер још нису урађени основни послови. Пре свега мислимо на дескриптивни ниво истраживачког рада. Наиме, још увек много тога из ове области није описано, на свим језичким нивоима и у свим лингвистичким дисциплинама, бар кад је у питању српски језик. Није урађена ни инвентаризација потребног материјала, нити је формиран електронски корпус који би у времену убрзаног дигиталног развоја у коме живимо, био веома користан ако не главни, онда бар помоћни и контролни материјал. Пошто су, дакле, основни послови још увек неуррађени у потпуности и потребно је првенствено посветити се њима, решили смо да у даљем тексту осветлимо на конкретном материјалу шта је то што би се даље могло (у)чинити, односно истраживати.

Лингвистички поглед на садржај *Словесника*

Дати материјал јесте један рукописни текст Светитеља Николаја и његово фототипско издање под називом *Словесник*. Уредник издања је Срђан Јаблановић, сада српски свештеник у Прагу. Наиме, у овом рукопису, писаноме највероватније 30-их и(ли) почетком 40-их година XX века, садржани су текстови разних жанрова: лирске и епске песме, поучни текстови, есеји, текстови химнографских жанрова (канон и молитве), поменици, житија, народне умотворине и пословице, документа, као и други књижевни облици којима тек треба дати жанровско опредељење. У текстовима се светитељ Николај обраћа својим монахињама или, ређе, пише од њиховог имена, тј. у женском роду. Преовлађују делови чији је садржај калуђерицама на поуку, за пример, подражавање и молитву. Такав циљ присутан је и у текстовима у којима преовлађују историјски подаци и објашњења богослужбеног поретка. Цела свеска је једно топло обраћање оца својим духовним кћерима у текстовима илустрованим цртежима, претежно минијатурама и изображењима светих. У наставку ћемо описати

садржај овог издања детаљније и издвојити оно што смо трамо интересантним за лингвистичку анализу.²

Прво што налазимо у рукопису јесте *Канон Пресвѣтој Богородици Словесници* написан на црквенословенском језику у дванаестерцу.³ Стихови су римовани. Анализа која би се могла радити на овом тексту јесте, поред осталог, химнографска, текстуална или дискурсна, стилистичка. Подробна анализа овог црквенословенског текста показала би одређене како графичке, тако и лексичке, морфолошке, синтаксичке и друге граматичке карактеристике. У овом канону, наиме, постоје одређене особине како српско- и руско-црквенословенског, тако и савременог српског језика, те је исти добар материјал за истраживање интерференције ових језика.⁴ Такође, ово би био добар материјал за истраживаче поезије, нарочито рима. Пошто је урађен и превод овог *Канона* на савремени српски језик,⁵ у коме није сачуван дванаестерац, могуће је радити компаративну анализу преводног и оригиналног текста у циљу евентуалног побољшања првога. После канона налазимо три молитве за болеснике пред иконом Пресвете Богородице Словеснице, такође на црквенословенском језику. Што се тиче анализе ових молитава, за њу важи исто што за анализу *Канона*, осим што се ради о прозном тексту, а не о поезији, па није присутна ни рима, па су ове потоње анализе искључене.

У овом издању, такође, има поезије писане на српском језику. Песма *Ој Срдијо* и за њом две Божићне песме налазе се у другом делу издања. Прва је песма *Молићва монахиње*, написана у десетерцу, а за њом је песма *Монашке бројанице* с ри-

² Пошто за нашу тему није било важно, за ову прилику нисмо истражили шта је из садржаја ове свеске публиковано у саставу *Сабраних дела* Св. Владике Николаја или неких других публикација, али свакако да то јесте урађено, нарочито кад је у питању поезија.

³ Недавно је била презентација музичке обраде овог канона у манастиру Војловици (в. Српска православна Епархија банатска 2021).

⁴ Овај закључак важи не само за *Канон*, већ и за садржај целе свеске.

⁵ В. Нови Србљак — Новый Сёрблякъ 2019.

мованим рефреном који се понавља 7 пута. Између рефрена је обраћање Богу које обликује именицама којима се изражава слава Богу и радост коју Он изазива у души човековој. Овај део је интересантан за структурно-семантичку анализу именица и(ли) именичких синтагми којима се назива Бог. Могуће је, између осталог, истражити и то да ли је нека од ових именица евентуално стекла и статус теонима. Посебно је занимљиво поједине лексеме из ових песама истражити творбено. На пример, светитељ Николај гради придев од збирне именице *цвеће* и добија *цвећано* (поље), док је уобичајено *цветно*, затим имамо, између осталог, индивидуализме (називе цветова) *мисаоник*, *осећајник* и *добровољник* итд.

У тексту *Поклоњење Христју њо Вазнесенију* Свети Владика једноставним језиком преноси својим монахињама црквено предање о томе како су се анђелске војске и чиновни поклањали Господу Исусу Христу у времену од Вазнесења до Силаска Светог Духа на апостоле. Овде, као и у неким другим текстовима рукописа, има материјала за анализу еортонима: фонетско-фонолошку и графичку (*Вазнесеније*, *Вазнесење*, *Васкрсеније* и *Воскресеније*, *Вазнесеніе*) или структурно-творбenu (*Духовдан*, *Сошестівије Светіоу Духа*, *Сошестівије Духа Светіоіа на айосіоле*).

Следећи текст писан је у женском роду. Носи наслов *Шіа сам научила од Госіода моіа*. Ради се о поуци како да се живи благочестивим животом и да се има стално сећање на Бога. У лингвистичком смислу овде би била интересантна анализа текста (дискурса) и његових елемената: устаљени почетак и завршетак свакога од параграфа,⁶ наслов. Такође, има материјала и за истраживање интер-

⁶ Параграфа је укупно седам. Првих 6 имају сличну структуру. Сваки од њих (да поменемо само почетке) почиње присвојном заменицом у инструменталу (*својим*) којој следе догађаји из Христовог живота, тј. именице којима се исти означавају: *Рођењем*, *Кришћењем*, *Преображењем*, *Стірагањем*, *Васкрсенијем*, *Вазнесеніем*. Примећујемо да су све ове именице, такође у инструменталу, написане великим почетним словом. Такође, суфикси које Свети Владика користи — варирају од савремених ка старијим језичким облицима.

текстуалности (наведен је цитат из Јеванђеља на црквено-словенском језику; неке реченице представљају обраћање Богу, тј. молитву итд.).

Даље у рукопису следи опширнији текст претежно историјско-житијнога карактера (*Србске монахиње*). У њему, поред осталог, има материјала за ономастичка истраживања. Најпре су набројане српске монахиње, претежно оснивачице и ктиторке женских српских манастира, а затим је укратко написано о свакој од њих: који манастир је основала и како је живела. На крају су набројана послушања у женском манастиру, после чега следи објашњење Светог Николаја о томе зашто је све то писао својим духовним кћерима, тј. монахињама и охрабривање да издрже на монашком путу, јер је то њима, као махом женама већ навиклима на тежак рад на селима, лакше него великашицама о чијим животима им је написао. Овај текст интересантан је жанровски. Једноставни вланичин стил писања житија разликује се од уобичајеног стила којим се житија пишу. Такође, и у овом рукопису налазимо и лексику која није забележена ни у *Речнику српскохрватској књижевној и народној језика* Српске академије наука и уметности (нпр. поименичени придеви *великашка*, *досјославна*).

Садржај наредног текста има и вредност документа. У њему се говори о постојању активног женског монашког живота у манастиру Јазак у 18. веку. Овај манастир је тада, по наредби аустроугарске царице, затворен. Наиме, како пише светитељ Николај, „гледала је у том једном женском манастиру већу опасност за нечисту шокачку веру своју него у свима мушким манастирима Фрушке горе“. Набројана су и имена монахиња овога манастира, где се види да су нека од њих другачијих облика него што их срећемо данас (нпр. *Јоана*, данас *Јована*, *Ејисџимија*, а данас *Ејисџима*), што је материјал за морфонологију, а и за (историјску) ономастику.

Следеће 32 стране рукописног текста заузима епска песма *Зидање манастира Враћевинице*. У песми је дослед-

но испоштован десетерац и рима и, према својим особинама чини се да нимало не заостаје за познатим народним епским песмама, што је на истраживачима народне епске књижевности да утврде.⁷ Што се тиче лексичких особина, у песми налазимо, на пример, дијалектизме (*међед, неђеља*), турцизме (*шеферич, миндерлук, асура*), русизме (*родина, ѝрошчалница*) и, наравно, црквенословенизме.⁸

Текст *Колико ѝомаже молиѝва* је препричани старо-заветни догађај, уз навођење извора на левој маргини. Овде се, између осталог, користе варијанте етнонима *Амалици* и *Амалићани*, као и властитог имена *Мојсеј* и *Мојсије*. Такође има цитата на црквенословенском језику. Текст се завршава најпре поуком која произлази из приче („Ко се с покајањем и скрушеношћу понада у Бога у рату, Бог ће му помоћи“), а затим закључком самог аутора који ову поуку проширује: „Бог није помоћник само на бојном пољу онима који му се искрено моле, него свуда, на сваком месту, у свако време, и у сваком послу, у свакој прилици и неприлици“.

Даље иде низ (11) поучних прича (*Повесѝ о ѝри браѝа, Прича о изѝубљеној драхми, О молиѝви, Девојачки сѝид, Нису осећали муке, Преѝодобна Домника, Тајно и јавно, Поѝѝовање сесѝара, Једнака ѝлаѝа двојици, О схими и Шѝа се може куѝѝѝи најјевѝиније*), за које је изворе Владика налазио махом у житијној, хагиографској литератури. Он наводи на маргинама и под којим датумом у прологу⁹ могу да се нађу одломци које описује и разрађује у причама. Пише их својим монахињама, преводећи према потреби претходно навођени текст на црквенословенском (што не

⁷ Речено је да у овој и песми *Зидање Љубосѝише* „постоји известан несклад између смисла и тона“ (Милосављевић 2004, 153).

⁸ Утврђено је да и иначе лексика српских народних песама, ни лирских ни епских, с лексичко-семантичког аспекта до сада није детаљније проучавана (в. Лазић Коњик — Јелић 2017, 17).

⁹ Прологом он назива житија светих и највероватније има у виду свој „Охридски пролог“ чији највећи део и јесу житија, односно синаксар.

чини у претходним текстовима) и завршава их обраћањем сестрама и поуком. Све ове поучне приче или, на пример, само њихови завршеци, могли би да буду материјал за посебно лингвистичко истраживање. Шта им је заједничко, а по чему се разликују, које елементе садржи свака од њих, а који елементи су само у појединима од њих присутни (факултативни), како их тематски и жанровски класификовати, каква је лексика која преовлађује, које глаголско време је коришћено¹⁰ итд.

У рукопису постоји и драгоцен материјал за паремиолошка истраживања. На 10 страна рукописног текста наведене су српске пословице и умотворине од којих многе нису пронађене, бар не у таквом облику, у другим збиркама српских пословица. Овај део носи наслов *Србска народна мудрост*.

Постоји и прозни текст с крајегранесијем *Мојој духовној кћери ијуманији Јелени и сесѝрама блајослов од дедѝ сужња*, у коме се он обраћа игуманији и сестрама. Крајегранесије је особина која се обично приписује химнографској књижевности и књижевности средњег века, што значи да имамо на делу оживљавање ове врсте распореда књижевног текста у савременој српској прози. Овај прозни текст има и поетских елемената и био би интересантан у првом реду стилистички, премда и овде имамо интересантну лексику и прожимање српскога с црквенословенским језиком. Овде су елементи црквенословенског углавном на морфолошком и фонолошком нивоу, док су делови текстова из богослужбених књига, с ретким изузецима, наведени у преводу на српски.

Седмоднев је део рукописа који заузима 33 стране. Назив сваког од дана је (под)наслов. Највећи део посвећен је суботи, јер се овде, поред уобичајеног објашњења коме је посвећен дан — дају поменици (имена преминулих

¹⁰ Владика Николај у овим причама, али и у целом *Словеснику*, доста користи и имперфекат и аорист, чија употреба се данас сматра архаичном.

житељки разних манастира) и поуке о томе зашто се треба молити за покојне, затим текстови: *Шћиа кажу Св. Оци о усојшим и Исїуни блаїу вољу самрїиника*, као и *Субоїйна йесма* у десетерцу. Овде имамо додатну ономастичку грађу: поред властитих имена — топониме и еклисиони-ме. Текст садржи и упутства (нпр. „На ове две странице додаји усопше за које ви знате“), што му даје додатну сложеност и разноликост и чини га добрим материјалом за анализу текста. Једини текст код кога нема објашњења јесте (поднаслов) „Недеља“. Ту се дају две песме, одломак из Јеванђеља и у наставку текст *Исїовесїї љред Боїом* који је тешко жанровски одредити и можда је и најинтересантнији за лингвистичку анализу. Овде је и популарна песма *Ој недељо најсвейїлији дане*, а затим преведени на српски језик одломак из Јеванђеља који се чита уочи сваке недеље. Наслов и завршетак код овог одломка су на црквенословенском језику.

На крају овог издања стоје два краћа текста. У првом, који се састоји од 31 кратке реченице, издвојено је на црквенословенском језику како је цар Давид називао Господа и на крају је написана кратка молитва на српском *Буди буди Госїоде све ѿо и мени. Амин*. Други текст је занимљив зато што се састоји од два паралелна дела, једнога с леве, другог са десне стране. Део текста који је лево написан је на српском језику, другом бојом у односу на текст десно и представља понављање најважнијег из тог десног дела — *Молиїве из окїїоиха* на црквенословенском језику. Завршава се молитвама Богородици, изражава благодарности и препуштања Божијој вољи, првога на српском, другог претежно на црквенословенском језику. Први текст обилује метафорама, у другоме, још једном, присутна је интерференција црквенословенског и савременог српског језика, а и структурна анализа текста донела би, верујемо, нова открића.

Закључак

Представљени материјал разнообразан је најпре у смислу употребе језика: има текстова како на црквенословенском, тако и на савременом српском језику. У неким текстовима, као што смо видели, ови језици се преплићу. На појединим местима текст на црквенословенском превођен је на српски одмах поред оригинала. Лингвистички је интересантно ово прожимање два језика не само у лексичком и преводилачком смислу, већ и графички (употреба старе графиције у тексту на савременом српском, и то не само слова, него и дијакритичког знака титле).

Основни правци теолингвистичких истраживања које пружају текстови из овог рукописа су, дакле, жанровски, преводилачки, фонетско-фонолошки, лексичко-семантички, творбени, стилистички, дискурсни или текстуални и паремиолошки. Посебно бисмо истакли значај описаног издања за истраживања у оквиру прагматике. Да поменемо само прагматику дискурса и већ наведену констатацију Ван Нопена да је важно изучавати и њу, тј. не само оно што речи и реченице *значе*, него и шта оне *чине* људима. Ако имамо на уму коме се Свети Владика Николај овде обраћа (монахиње, духовне кћери) — морамо констатовати да се ради о адресату који је у таквој улози веома ретко. Литература за монаштво је малог обима, као што је мало и монаштва (у односу према целокупном становништву). Осим тога, тешко је изучавати комуникацију у манастирима, јер је духовни живот монашке заједнице по правилу затворен за посматрање, тим пре лингвистима. Због тога је дато издање додатно драгоцен материјал за истраживање.

На крају, ако дође до још дубљег и детаљнијег лингвистичког истраживање овде укратко описаних текстова, сигурни смо да ће се отворити и неки други правци и приступи (тео)лингвистичких истраживања који овде нису поменути а којима ћемо, надамо се, у будућности — обогатити како теолингвистику и лингвистику уопште, тако и, на првом месту, србистику.

Библиографија / Bibliography

Извор / Source

Велимировић, Николај. 1997. *Словесник*. Библиотека „Мисаоник“, књ. 2. Трстеник: Народна и универзитетска библиотека у Приштини и ГИК „Љубостиња“.

Литература / Literature

Бајић, Ружица. 2008. „Црквенословенски језик у «Охридском прологу» Св. Владике Николаја Велимировића“. *Црквене студије* V, 5: 265–271. URI: <https://dais.sanu.ac.rs/123456789/2238>.

Бугаева, Ирина Владимировна. 2007. *Язык православных верующих (в конце XX — начала XXI века)*. Москва: ФГОУ ВПО РГАУ — МСХА им. К.А. Тимирязева.

Гадомский, Александр Казимирович — Ксенија Кончаревић (ред.). 2012. *Теолинџистика. Међународни ѿемајски зборник радова / Международный тематический сборник статей*. Београд: Православни богословски факултет — Институт за теолошка истраживања.

Гадомский, Александр Казимирович. 2012. „Польская теолингвистика на рубеже XX–XXI столетий“. У *Теолинџистика. Међународни ѿемајски зборник радова*, ур. Александар Казимирович Гадомски и Ксенија Кончаревић, 13–27. Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, Београд.

Гадомский, Александр Казимирович. 2017. *Теолингвистические исследования в славянском языкознании*. Симферополь: ООО «Форма».

Грковић-Мејџор, Јасмина — Ксенија Кончаревић, ур. 2013. *Теолинџистика ѿроучавања словенских језика = Theolinguistic Studies of Slavic Languages*. Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија, књ. 5. Српска академија наука и уметности, Одбор за српски језик у светлу савре-

- мених лингвистичких теорија. Београд: Службени гласник.
URI: <https://dais.sanu.ac.rs/123456789/946>.
- Драгин, Наташа. 2007. „Лексеме мотивисане именицом Бог у *Омилијама* Св. Николаја Српског (синхроно-дијахрони приступ)“. У (Међународни научни скуп Међукултурни дијалози. Пола века темишварске славистике, Темишвар, 2–4. новембра 2007). *Probleme de filologie slavă*, XV: 521–532.
- Драгин, Наташа — Гордана Штасни. 2006. „Старо вино у меховима новим (иновације на лексичком плану у *Омилијама* Св. Николаја Српског)“. У *Паусиеви четения, Међународна славистична конференција, Езикознание*, Пловдив, 13–14. октомври 2006, *Научни трудове*, том 44, кн. 1, сб. А, Филологија: 54–76.
- Драгин, Наташа — Гордана Штасни. 2008. „Један пример симбиозе црквенословенског и савременог српског језичког израза“. *Riječ: časopis za slavensku filologiju* 14, 2: 14–28.
- Кнежевић, Ивана. 2010. *Теолошки дискурс енијеској и српској језика. Лексичко-семантички и стилистички проблеми превођења*. Београд: Православни Богословски факултет, Институт за теолошка истраживања.
- Кончаревић, Ксенија. 2015. *Појлед у теолинвистику*. Београд: Јасен.
- Кончаревић, Ксенија — Срђан Р. Петровић. 2016. „Српска теолингвистика данас: истраживачки проблеми и резултати“. *Јужнословенски филолој* LXXII, 1–2: 159–186. <https://doi.org/10.2298/JF1602159K>.
- Кончаревић, Ксенија. 2017. *Језик и религија: њојмовник теолинвистике*. Београд: Јасен.
- Лазић Коњик Ивана — Маријан Јелић. 2017. „Истраживање и презентовање лексике српских народних песама у циљу разумевања, промовисања и чувања културно-историјског наслеђа“. У *Зборник радова Дани библиотеке и библиотекара: 2016–2017*, ур. Драган Којић, 13–19. Нови Сад: Градска библиотека у Новом Саду.
- Левушкина, Ружица. 2015. „Современные сербские лингвистические исследования в области православия“. У *Материалы Международной заочной научной конференции, посвященной юбилею д-ра филологических наук, проф. С. Г. Шулежковой*,

- ред. А. А. Осипова, Н. В. Позднякова, 318–324. Магнитогорск: Научно-исследовательская словарная лаборатория, кафедра РЯОЯиМК, ЗАО «Магнитогорский Дом печати». URI: <https://dais.sanu.ac.rs/123456789/2248>.
- Левушкина, Ружица. 2019. „Теолингвистика у Србији: путеви даљег развоја“. У *Второй Международной конгресс православных ученых в Сербии, Польше, Белоруссии «Христианство и вызовы современного общества»*, ур. Протоиерей Геннадий Заридзе и др., 213–223. Воронеж: Истоки. URI: <https://dais.sanu.ac.rs/123456789/9597>.
- Мечковская, Нина Борисовна. 1998. *Язык и религия. Лекции по филологии и истории религий*. Москва: Агентство «Фаир».
- Милосављевић, Петар. 2004. „Молићиве на језеру Владике Николаја Велимировића“. *Црквене сѣудује* I, 1: 145–157.
- Никитовић, Зорица. 2009. „Сложенице у ‘Философским урвинама’ оца Јустина (Поповића)“. *Српски језик: сѣудује српске и словенске* XIV, 1–2: 557–583.
- Нови Србљак — Новъий Сѣрблякъ. 2019. „Канон Пресв. Богородици Словесници Свт. Николаја (Велимировића) — превод на србски“. [Са црквенословенског језика превео проф. д-р Зоран Ранковић]. <https://novisrbljak.livejournal.com/178420.html>, 24. март 2019. г. (приступљено 11. 7. 2022. г.).
- Пипер, Предраг. 2013. „О говорном догађају у светлу теолингвистике“. У *Теолингвистичка истраживања словенских језика*, ур. Јасмина Грковић-Мејдор — Ксенија Кончаревић, 211–226. Српска академија наука и уметности, Одбор за српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија. Београд: Службени гласник.
- Плисов, Евгений В. 2022. *Феноменология современного немецкоязычного религиозного дискурса: теолингвистический анализ*. Нижний Новгород: Министерство просвещения Российской Федерации, ФГБОУ ВО «Нижегородский государственный педагогический университет имени Козьмы Минина» (Мининский университет).
- Петровић, Срђан. 2015. „Библиографија расправа и дела из теолингвистике која су изашла у Србији, Црној Гори и Републици Српској од 2000. до 2013. године“. У *Српска теологија у двадесетом*

- веку: исцїраживачки ѓроблеми и резулїїаїи. Књ. 18, ур. Богољуб Шијаковић, 116–147. Београд: Православни богословски факултет. Српска православна Епархија банатска. 2021. „У манастиру Војловици одржана презентација музичке обраде Молебног канона Пресветој Богородици Словесници“. <https://www.eparhijabanatska.rs/u-manastiru-vojlovici-odrzana-prezentacija-muzicke-obrade-molebnog-kanona-presvetoj-bogorodici-slovesnici/>, 5. новембар 2021. г. (приступљено 11. 7. 2022. г.).
- Штасни, Гордана. 2013. „Номинација Бога у Молиївама на језеру Светог Николаја Велимировића“. У *Теолинївистїичка ѓроучавања словенских језика*, ур. Јасмина Грковић-Мејџор —Ксенија Кончаревић, 295–320. Српска академија наука и уметности, Одбор за српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија. Београд: Службени гласник.
- Штасни, Гордана. 2022. „Симболична слика дивљих животиња у Молиївама на језеру Светог Николаја Велимировића“. *Nicolai Studies: International Journal for Research of Theological and Ecclesiastical Contribution of Nicholai Velimirovich II*, 3: 121–154. <https://doi.org/10.46825/nicholaistudies/ns.2022.2.3.121-153>.
- Crystal, David. 1965. *Linguistics, Language and Religion*. London: Burns and Oates.
- Heather, Noel. 2000. *Religious Language and Critical Discourse Analysis: Ideology and Identity in Christian Discourse Today*. Frankfurt: Lang.
- Samarin, William J., ed. 1976. *Language in Religious Practice*. Rowley, Mass.: Newbury House Publishers.
- Van Noppen, Jean Pierre, ed. 1981. *Theolinguistics*, ed. J. P. van Noppen. Studiereeks T.U.B., Nieuwe Serie, n° 8. Brussel: V.U.B.
- Van Noppen, Jean Pierre, ed. 1983. *Metaphor and Religion (Theolinguistics II)*, ed. J. P. van Noppen. Studiereeks T.U.B., Nieuwe Serie, n° 12. Brussel: V.U.B.
- Van Noppen, Jean Pierre. 2011. “Critical Theolinguistics vs. the Literalist Paradigm.” *Sociolinguistics* 25: Language and Religion: 28–40. <https://doi.org/10.1515/9783110236262.28>.

* * *